

Kontroverze političkog ekstremizma u Srbiji (Danas, 24-25. jun 2006)

Ko se boji radikala, a ko Čede Jovanovića

Zoran Pavlović

Jedna od glavnih polemika na Okruglom stolu "Politički ekstremizam u Srbiji", koji je prošlog vikenda održan u Zrenjaninu u organizaciji tamošnjeg Kulturnog centra, vodila se oko toga da li, kao pandan desničarskom i radikalskom ekstremizmu, u Srbiji postoji i levi, ili "građanski" ekstremizam? Ovo pitanje isprovocirao je sociolog Slobodan Antonić koji je probao da "pacifikuje" radikale ocenivši da se oni više na nalaze u opasnoj zoni političkog ekstremizma, dodajući da to ne znači da su "svi rizici vezani za njih nestali". Iako su se nekada često nalazili u ekstremističkoj zoni, radikali, smatra Antonić, nikada nisu bili pravi ekstremisti, jer su njihov program i njihova politička delatnost ipak čisto parlamentarni. "Njihova kadrovska baza i dalje je bez ozbiljne i odgovorne društvene elite. Njihova javna ideologija je plitka i konfuzna i lako bi je ponovo mogao zaoštriti neki vanredni događaj - povratak Šešelja iz Haga, ili kakav ozbiljan akt antisrpskog nasilja. Ali, bez obzira na sve to, mislim da se ne može reći da je ekstremizam i dalje osnovna crta radikalskog političkog ponašnja i ideologije" - smatra Antonić.

Tri atentata koji su odredili budućnost Srbije

Istoričar Slobodan Marković fenomen ekstremizma u srpskoj modernoj istoriji posmatrao je kroz politička ubistva. U tom kontekstu je izdvojio tri atentata koji su odredili budućnost Srbije: Ubistvo kralja Aleksandra i Drage Mašin 1903, kada su Srbi dobili imidž "kraljeubica", ubistvo Franca Ferdinanda 1914. u Sarajevu, koje je po nekima isprovociralo Prvi svetski rat, i ubistvo Stjepana Radića i poslanika Hrvatske seljačke stranke 1928, koje je dovelo do bujanja ustaškog pokreta. Marković podseća da su Srbi u ovim atentatima "nastupili saborno", jer je Princip bio Srbin iz Bosne, Apis Srbin iz Srbije, a Puniša Račić Crnogorac. Ekstremizam je i situaciona stvar jer, podseća Marković, Gavrilo Princip u srpskoj svesti, uključujući i vreme komunizma, nije bio terorista, već heroj koji ima svoju ulicu u Beogradu.

Moguće da je Antonić tekst za ovaj Okrugli sto pisao pre incidenta radikala sa ministarkom Ivanom Dulić - Marković, ali i da jeste, on verovatno ne bi korigovao mišljenje, jer generalno smatra da "primitivizam nije dovoljan za politički ekstremizam", a da bi bilo pomalo apsurdno da stranka dovodi u pitanje sistem u kome postaje najpopularnija i "mejnstrim".

LDP, DANAS, PEŠČANIK I BASARA

Sa Liberalno-demokratskom partijom i njoj bliskim društvenim snagama, smatra Antonić, stvari stoje sasvim drugačije. U današnjoj Srbiji, dodaje on, "levi" ili "šestooktobarski" ekstremizam je daleko prisutniji, i možda opasniji od "desnog". Taj "levi" ekstremizam ne samo da ima razvijeniju i koherentniju ideologiju, već povremeno otvoreno odbacuje parlamentarni poredak i demokratiju, i čak se zalaže za neki oblik diktature. Uz čelnike LDP, list Danas, radio emisiju "Peščanik", u "levi" ekstremizam Antonić je, recimo, uključio i književnika Svetislava Basaru i njegovu "montanjarsku modernizacijsku ideologiju" uočenu u predlozima tipa "da se proglasi suspenzija rada političkih partija na period od četiri godine koje bi bile iskorišćene za demontažu paralizovanog i korumpiranog sistema".

RADIKALSKE SVINJARIJE NADOMAK VLASTI

Antoniću je replicirao sociolog Jovo Bakić, ističući da "država pokazuje mišiće na besprizornicima", a da se ne napadaju oni koji stvaraju ekstremističku atmosferu u društvu, "čak, eto, čujemo da nisu ekstremisti". Bakić naglašava da ne možemo govoriti o ekstremizmu, ako prethodno ne utvrdimo šta je levica, a šta desnica. Uprkos socijalnoj demagogiji, za Bakića nema dilema da je Srpska radikalna stranka desničarska i ekstremistička, "iako se DSS i NSP (časopis Nova srpska politička misao) polomiše da normalizuju radikale". S druge strane, Bakić smatra da LDP nikako ne može biti levica uprkos crvenoj boji i ikonografiji, jer je njen ekonomski program neoliberalan. Što verovatno ne anulira onu drugu osu Bakićeve podele na levo i desno, u smislu da je levo onaj ko brine o manjinama i ko brani univerzalne vrednosti prosvetiteljstva, a što krajnja desnica dovodi u pitanje. Bakić podseća da je antiamerikanizam odlika moderne desnice, dok se "antiamerikanizam" levice može posmatrati samo kroz njen antiimperijalizam. U tom kontekstu, Čomski nije neki "antiamerikanac" već moderni antiimperijalista.

U nastojanju da se LDP proglasi "levom" partijom, Antić je podsetio i na distinkciju Diveržea koja se odnosila na postrevolucionarnu Francusku, a koju je u Srbiji revitalizovao sociolog Aleksandar Molnar, prema kojoj je levica imanentno prevratnička, a podelu levo - desno određuje odnos prema bivšem režimu. Ako se to utvrdi, onda se levica i desnica mogu zvati i "čvarci i vrapci". Tu ne treba sumnjati u "prevratničke" namere LDP i "kontinuitet" DSS, ali politički filozof Đorđe Vukadinović je upozorio da danas u Srbiji i nije baš lako odrediti šta je to "bivši režim". Iako filozof Lino Veljak smatra da je to oksimoron, dakle logički kolaps, Vukadinović veruje da može da postoji "građanski ekstremizam", a da politička aplikacija LDP može da je podvede pod "radikalizam". Vukadinović ukazuje i da marginalnost (uključujući i onu LDP), nije najbolji kriterijum za određivanje ekstremizma, jer ona varira u odnosu na politički kontekst. U "ustaškim" etiketama koje radikali lepe političkim protivnicima, Borisu Tadiću ili Ivani Dulić - Marković, Vukadinović vidi i neku vrstu opreza od vlasti, "jer kad god vide da su blizu vlasti, radikali naprave neku svinjariju". Ovaj analitičar u do sada najvećem rejtingu radikala, od oko 40 odsto, vidi i jednu kalkulaciju: "Agencije za istraživanje javnog mnjenja često su ranije podcenjivale radikale, a sada ih izgleda maze." Vukadinović je ukazao i na "političko parazitiranje" na "strahu od radikala", gde se mnoge partije u nedostatku bolje ideje predstavljaju kao "radikalna brana", čime amnestiraju i "mangupe u svojim redovima."

Argument da LDP ne može biti levica, za Bakića je njen ekonomski program koji je pisao "prononsirani liberal" Vlada Gligorov. Čedomir Jovanović crvenu boju koristi, dodaje Bakić, na način na koji je Milan Stojadinović koristio plave košulje koje su asociirale na fašizam. "Ali, to je bio lažni fašizam jer su Stojadinoviću njegovi košuljaši klicali živeo jugoslovenski Ruzvelt. Iako koristi crvenu boju i Čedomir Jovanović je lažna levica" - kaže Bakić.

ŠANSZA ZA KULTIVIZACIJU POLITIČKOG CENTRA

U Zrenjaninu su svi učesnici bili vrlo skeptični prema sposobnosti države da zabrani SRS, verujući da bi takva akcija (neuspešna) samo pokazala slabost države. S druge strane, Vukadinović smatra da je akcija G17 Plus za zabranu radikala uspešni marketinški pokušaj podizanja rejtinga iskompromitovane, podeljene i cenzusno rizične partije. Pored ostalih, radikali imaju i funkciju polarizovanja javnosti, ali i to što oni rade, kao i ono što radi predsednik Tadić kada govori o "radikalnoj" i "demokratskoj" Srbiji, kao i svaka priča o "dve Srbije", smatra Vukadinović, nije put u poželjni dvopartijski sistem, već uvod u političku patologiju sa potencijalno nesagledivim posledicama.

Kulturolog Dragan Jovanović ukazao je da bi radikalni test kultivizacije mogao da se dogodi hipotetički ako oni formiraju vladu, pa radikalni ministar policije bude taj koji će morati da štiti, recimo, gej paradu. Jovanović primećuje da radikali uspešno "lobotomiraju" deo javnosti, ali da njihov "konzervativni primitivizam" i lumpenproleterstvo veoma teško mogu da kreiraju desničarsku supkulturu, da na primer fasciniraju skinhedse i neoljoticevce, kao što mejnstrim u rokenrolu ne može da fascinira postpankere i gotik metalce. "Moralna panika" koju promoviraju radikali, u svakom slučaju je, zaključuje Jovanović, šansa za kultivizaciju političkog centra.

Ono što je sociologu Vladimiru Vuletiću zasmetalo na ovom skupu, to je intuitivno određenje ekstremističke organizacije, a što je on okarakterisao kao "metodološki nacionalizam" sociologa, ili zanemarivanje globalnih trendova u priči o Srbiji. "Nacionalizam više nema potencijal integracije i homogenizacije za kolektivne ciljeve, ali se zato javlja reaktivni nacionalizam. U Srbiji je danas spisak alternativa sužen: Reaktivni nacionalizam nas gura u još veću periferiju, dok je neoliberalni internacionalizam koristan samo za uzan krug ljudi", smatra Vuletić. Za njega je ekstremizam regionalno uslovljen, njega ne može biti u Srbiji, a da ga nema u Hrvatskoj. Za većinu građana ulazak u Evropu je utopija, ali, dodaje Vuletić, bez utopije nema politike. U sukobu SRS i G17 Plus on vidi okrutnu borbu za resurse, a ne politiku. Ako danas za intelektualca postoji zadatak u Srbiji, to je, zaključuje ovaj sociolog, održavanje vere u racionalnost.

PORNO NACIONALIZAM

U Srbiji ne postoji ono što je čuveni američki sociolog Talcott Parsons zvao "jasno usmerenim procesom". To, dakle, nije ni Evropska unija, a feudalizacija politike, epidemija partijske demagogije i ideološki javašluk koji je preznojio učesnike Okruglog stola, zahteva i pomalo unikatne metode za raskrinkavanje društvenih fenomena u kojima je ponekad teško razlučiti šta je politika, a šta kulturna matrica. Kulturolog Ivana Kronja citira Monroa i govori o "porno nacionalizmu", naglašavajući transformaciju žene iz agrarne kulture u zapadni kalup koji utiče i na jačanje političkog ekstremizma kroz, recimo, medije gde se antihaški i parohijalni sadržaj naslanja na pornografski i zodijski.

Psiholog Žarko Trebješanin je rekao da politički ekstremizam kao magnet privlači patološke tipove, ali svesti ga na patologiju predstavlja psihologizam. "Autoritarnost nije nikakva genetska osobina Srba, a jačanje građanske odgovornosti je način smanjivanja autoritarnog sindroma", ukazuje Trebješanin zaključujući da u psihološkom pogledu nema velike razlike između levog i desnog ekstremizma. Govoreći o SRS, publicista Branko Radun je naglasio da ova stranka strukturalno nije antisemitska, ali da je prema nekim postupcima antihrvatska i antikatoička. "Radikali nisu analitička zagonetka, već sve više

protest gubitnika tranzicije koji se konstituiše kao socijalni pokret". Radun se založio za jednak pristup u osudi ekstremizma. Ponašanje "Nacionalnog stroja" ili radikala ne znači da treba ignorisati, recimo, reči Nenada Čanka koji je Koštunicu proglasio "klerofašistom".

Postmoderna nije dovela do sloma ideologija. Na delu je, kako piše Ištvan Bibo, beda malih istočnoevropskih zemalja, frustrirajući konteksti i realizacija sablasnih priviđenja.

A, ko kaže da se utopije u Srbiji ne ostvaraju. Eto, kako nas je podsetio Lino Veljak, na ispraćaju Svetozara Stojanovića u penziju početkom ovog milenijuma ostvarila se bila jedna. Na ispraćaj u Institut za filozofiju i društvenu teoriju došli su Vojislav Koštunica, Dragoljub Mićunović, Zoran Đinđić, Vesna Pešić, ili filozofi na vlasti. Baš kako je Platon želeo u "Državi".